

Марина МІНЧЕНКО

аспірантка кафедри історії, правознавства та методики навчання, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, вул. Київська, 24, м. Глухів, Сумська область, Україна, індекс 41400 (minchmari@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4091-2018>
ResearcherID: HLX-5703-2023

Бібліографічний опис статті: Мінченко, М. (2023). Колективний портрет членів Ніжинського окружного суду (1874–1919 рр.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 14(56), 37–43, doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.14/56.4>

**КОЛЕКТИВНИЙ ПОРТРЕТ ЧЛЕНІВ НІЖИНСЬКОГО ОКРУЖНОГО СУДУ
(1874–1919 РР.)**

Анотація. У статті окреслено забезпечення членами Ніжинський окружний суду у світлі просопографії у період 1874–1919 рр. на основі документів Відділу забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжин. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах історизму й об'єктивності. Вони реалізуються через застосування методів джерелознавчого аналізу та синтезу, логічного, історико-порівняльного, математичного. **Наукова новизна.** Вперше реконструйовано просопографічний портрет членів окружного суду у період його функціонування. **Висновки.** На основі аналізу архівних матеріалів вдалося ідентифікувати 36 членів. Встановлено, що лівова частина працівників закінчили заклади вищої освіти. З'ясовано, що центром постачання юридичних кадрів у судову систему імперії загалом та до Ніжинського окружного суду зокрема на початку його роботи був Імператорський Московський університет, а з 1901 р. більшість посадовців закінчила Імператорський університет Св. Володимира в Києві. Більшість членів були особами непролетарського походження з дворянських родин. Службова кар'єра членів Ніжинського окружного суду характеризувалася мобільністю. Встановлено, що 22 посадовці (61%) до призначення на посаду члена Ніжинського окружного суду працювали в інших інституціях, а 14 осіб (39%) вже були у штаті Ніжинського окружного суду. На початку ХХ ст. збільшується оплата праці, а тому влада покладала надії на суддів як опору самодержавства. Схвалення роботи правників офіційною владою підтверджувалося їхніми нагородами, послужними досягненнями згідно з Табелем про ранги.

Ключові слова: Чернігівська губернія, судова реформа 1864 р., Ніжинський окружний суд, член окружного суду.

Maryna MINCHENKO

Postgraduate Student at the Department of History, Law and Teaching Methods, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 24, Kyivska str., Hlukhiv, Sumy region, Ukraine, postal code 41400 (minchmari@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4091-2018>
ResearcherID: HLX-5703-2023

To cite this article: Minchenko, M. (2023). Kolektyvnyi portret chleniv Nizhynskoho okruzhnoho sudu (1874–1919 rr.) [Collective portrait of members of the Nizhyn district court (1874–1919)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 14(56), 37–43, doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.14/56.4> [in Ukrainian].

COLLECTIVE PORTRAIT OF MEMBERS OF THE NIZHYN DISTRICT COURT (1874–1919)

Summary. The article outlines the provision of the Nizhyn district court members in the light of prosopography in the period 1874–1919 based on the documents of the Department for the Document Preservation of the State Archive of the Chernihiv Region in Nizhyn town. The **research methodology** is based on the principles of historicism and objectivity. They are implemented through source analysis and synthesis, logical, historical-comparative, and mathematical methods. **Scientific novelty.** For the first time, the study reconstructed the prosopographic portrait of the district court members. **Conclusions.** Based on the analysis of archival materials, the paper identified 36 members. The paper established that the vast majority of employees had graduated from higher education institutions. It was found that the Imperial Moscow University was the centre of supplying legal personnel to the judicial system of the empire in general and the Nizhyn district court at the beginning of its work in particular. Since 1901, most officials graduated from the Imperial University of St. Volodymyr in Kyiv. Most of the members were persons of non-proletarian origin from noble families. The service career of members of the Nizhyn district court heads was characterized by mobility. The paper established that 22 officials (61%) worked in other institutions before being appointed as a Nizhyn district court member, and 14 people (39%) had already been the staff of the Nizhyn district court. At the beginning of the 20th century, their wages increased, and therefore, the authorities gave their hopes on judges as a pillar of autocracy. The official authorities confirmed the approval of the employees' work by giving awards and service achievements, according to the Table of Ranks.

Key words: Chernihiv province, Judicial reform of 1864, Nizhyn district court, district court member.

Постановка проблеми. Удосконалення національної правової системи можливе за розбудови правової, соціальної держави. А тому є необхідність аналізу історичного досвіду розвитку й функціонування окружних судів за Судовою реформою 1864 р. Доцільно з'ясувати особливості їхньої діяльності в українських губерніях. Ефективність роботи працівників окружного суду позначалася на належному захисті прав і свобод громадян.

Аналіз досліджень. Склалася історіографічна ситуація, коли дослідники концентрували увагу на непересічній особистості. Наприклад, на знаковій постаті Олександра Матвійовича Лазаревського (Василенко, 1902, с. 282–292; Воронов, 1996; Ворончук, 2022, с. 284–296). Доцільно зазначити, що дослідження кадрового забезпечення Ніжинського окружного суду за 1874–1919 рр. можливе завдяки методичним вказівкам щодо застосування просопографічного методу (Луговий, 2020).

Мета статті. Запропонована стаття є однією з перших спроб сформувати «колективне обличчя» членів Ніжинського окружного суду за віковими, освітніми та іншими ознаками. Хронологічні рамки дослідження в основі охоплюють період функціонування суду (1874–1919). Джерельною базою дослідження є архівні матеріали, що збереглися у Відділі забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжин.

Виклад основного матеріалу. Діяльність службовців Ніжинського окружного суду у період 1874–1919 рр. стала можливою завдяки вдалому поєднанню ефективної системи управління і належному функціонуванню управлінського апарату. Ніжинський окружний суд був створений 20 червня 1874 р., територіально розташовувався у Чернігівській губернії, як і Чернігівський та Стародубський окружні суди (ВДАЧОН, ф. 358, спр. 798, арк. 1). Спочатку належав до судового округу Харківської судової палати, а з 1880 р. – до Київської судової палати, яка була відкрита 29 червня 1880 р.

Протягом сорокап'ятирічного функціонування (червень 1874–1919 рр.) Ніжинського окружного суду у ньому працювало 40 членів. З цього числа вдалося ідентифікувати 36 осіб і сформувати їхнє колективне «обличчя» за освітнім рівнем, простежити соціальну структуру, конфесії тощо.

Для коректного моделювання колективного портрета членів суду зазначеного періоду доцільно розкрити декілька дотичних питань. По-перше, з'ясувати штатний розпис установи. Так, перше засідання Ніжинського окружного суду відбулося 25 червня 1874 р., до складу

якого увійшли троє членів: М.О. Розов, І.І. Якубовський, О.М. Лазаревський (ВДАЧОН, ф. 358, спр. 798, арк. 6). Станом на 1885 р. успішну роботу забезпечували 7 осіб, на 1909 р. – 9, 1913 р. – 10.

По-друге, в архівних матеріалах збережено походження лише 17 посадовців. Так, П.Ц. Аладжалов був вихідцем зі Ставропольської губернії, А.А. Бондарєв – з м. Рильськ Курської губернії, М.О. Воробйов – з м. Шавха Ковенської губернії, І.І. Гінтовт – з м. Вількомир Ковенської губернії, Ф.В. Горбачов – з області Війська Донського, С.І. Кулжинський – з Луцького повіту Волинської губернії, М.А. Кутневич – з м. Курськ, Л.П. Лебедзієвський – з м. Щитцак Речицького повіту Мінської губернії, В.Я. Макаров – Чернігівської губернії, Ф.К. Меленевський – Київської губернії, Р.З. Остапюк – з м. Володимир-Волинського, Л.І. Попель – з с. Овсяники Літинського повіту Подільської губернії, О.І. Ришков – з с. Озерне Щигровського повіту Курської губернії, М.В. Рождественський – із Рязанської губернії, Н.М. Скорина – із с. Куктин Ніжинського повіту, П.В. Стефанович – із с. Дептівка Конотопського повіту, О.І. Штейнберг – із Могилівської губернії (ВДАЧОН, ф. 358, спр. 641, арк. 104; спр. 731, арк. 16; спр. 718, арк. 19; спр. 608, арк. 6; спр. 511, арк. 2; спр. 419, арк. 76; спр. 710, арк. 29; спр. 593, арк. 17; спр. 476, арк. 2; спр. 453, арк. 4; спр. 717, арк. 27; спр. 747, арк. 11; спр. 368, арк. 206; спр. 692, арк. 33; спр. 625, арк. 37; спр. 567, арк. 101; спр. 461, арк. 2).

Станом на 1874 р. усі члени Ніжинського окружного суду мали вищу юридичну освіту, були випускниками Імператорських університетів: Московського – М.О. Розов, О.М. Щербачов, І.І. Якубовський, Дерптського – Ф.Е. Барон-Роп, Св. Володимира м. Київ – П.Д. Каменцев, Санкт-Петербурзького – О.М. Лазаревський (ВДАЧОН, ф. 358, спр. 333, арк. 7; спр. 352, арк. 4; спр. 311, арк. 3; спр. 347, арк. 5; спр. 353, арк. 2; спр. 348, арк. 3).

Протягом 1876–1883 рр. з'являлися посадовці, які закінчили Ніжинський юридичний ліцей князя Безбородька (В.Я. Макаров, І.Л. Дейкун, С.І. Кулжинський), Імператорське училище правознавства (І.Ф. Дараган), а також продовжували приймати на посаду випускників Імператорського університету Св. Володимира (В.А. Орлов) (ВДАЧОН, ф. 358, спр. 395, арк. 4; спр. 408, арк. 2; спр. 383, арк. 2).

Упродовж наступних двадцяти років значно збільшилася частка випускників Імператорського університету Св. Володимира (Ф.К. Меленевський, О.І. Штейнберг, М.В. Треєров, Л.П. Лебедзієвський, А.Л. Диновський) та Імператорського Харківського університету (В.С. Висоцький, Ф.В. Горбачов). Окрім цього, у цей період (з 1884 до 1904 рр.) на посаду члена було прийнято М.О. Дмитрієва-Мамонова (закінчив Імператорський Московський університет), П.Ф. Рождественського, І.І. Гінтовта (випускники Імператорського Санкт-Петербурзького університету), О.І. Ришкова (закінчив Ніжинський юридичний ліцей князя Безбородька) (ВДАЧОН, ф. 358, спр. 519, арк. 4; спр. 627, арк. 2; спр. 479, арк. 5; спр. 441, арк. 5; спр. 466, арк. 7).

Протягом наступних десяти років центром постачання юридичних кадрів залишався Імператорський університет Св. Володимира (П.В. Стефанович, А.А. Бондарєв, Л.І. Попель, П.Д. Стопановський), а також були випускники із Імператорського Санкт-Петербурзького університету (Н.М. Скорина, М.В. Рождественський, Д.П. Михайлов), Імператорського Харківського університету (М.А. Кутневич), Імператорського Варшавського університету (Р.З. Остапюк), Демидівського юридичного ліцею (М.О. Воробйов), Імператорського Московського університету (П.Ц. Аладжалов), Імператорського Новоросійського університету (С.А. Никипорець) (ВДАЧОН, ф. 358, спр. 777, арк. 4; 773, арк. 3; спр. 537, арк. 2).

Доречно зазначити, що М.І. Наголкін після повного курсу наук у Воронежській губернській чоловічій гімназії вступив до Імператорського Харківського університету, у якому не завершив курс наук. Цікавим є те, що А.І. Техановський здобував освіту на історико-філологічному факультеті Імператорського університету Св. Володимира і працював у системі освіти (ВДАЧОН, ф. 358, спр. 472, арк. 2; спр. 507, арк. 6).

За архівними матеріалами вдалося ідентифікувати станову приналежність лише 27 членів Ніжинського окружного суду. Так, А.А. Бондарєв був сином купця; В.С. Висоцький, М.О. Воробйов, І.І. Гінтовт, Ф.В. Горбачов, І.Ф. Дараган, С.І. Кулжинський, Л.П. Лебедзієвський, О.М. Щербачов, В.Я. Макаров, Ф.К. Меленевський, Д.П. Михайлов, Н.М. Скорина,

О.І. Ришков – дворянами; І.Л. Дейкун – із селян; П.Д. Каменцев, П.Ф. Рождественський – із обер-офіцерських дітей; М.А. Кутневич – син колезького асесора; С.А. Никипорець – син унтер-офіцера; В.А. Орлов – син протоієрея; Р.З. Остапюк – син чиновника; Л.І. Попель, О.І. Штейнберг – міщани; М.В. Рождественський – із духовного відомства; П.В. Стефанович, П.Д. Стопановський – сини священників; М.В. Треєров – син ординарного професора Київської духовної академії.

На посаду члена окружного суду призначали осіб, які мали досвід роботи в цій сфері. З'ясовано, що середній вік цієї групи службовців наближався до 44 років. М.О. Розов до призначення на цю посаду працював товаришем київського губернського прокурора, І.І. Якубовський знаходився у московській 9 дільниці на посаді судового слідчого, О.М. Лазаревський – виконував обов'язки мирового посередника Григоревської дільниці Конотопського повіту. Доречно зазначити, що О.М. Лазаревський уже мав досвід на посаді члена Полтавського окружного суду.

Географія служби решти членів Ніжинського окружного суду різноманітна. З'ясовано, що десять службовців до призначення на посаду члена Ніжинського окружного суду працювали членами інших окружних судів: Ф.Е. Барон-Роп – Вятського, П.Д. Каменцев – Саратовського, С.І. Кулжинський – Кам'янець-Подільського, О.І. Штейнберг – Стародубського, П.Ф. Рождественський – Бакинського, І.І. Гінтовт – Самаркандського, Л.І. Попель – Луцького, П.Д. Стопановський – Гродненського, В.С. Висоцький – Плоцького, Ф.В. Горбачов – Таганрозького. Виявлено, що О.М. Щербачов, І.Л. Дейкун, Д.П. Михайлов працювали товаришами прокурора окружного суду, М.О. Дмитрієв-Мамонов – дільничним мировим суддею Балтського округу Подільської губернії, А.Л. Диновський – в. о. прокурора Стародубського окружного суду, М.В. Рождественський – старшим директором тюремного відділення м. Солігаліч, Р.З. Остапюк – судовим слідчим з особливо важливих справ округу Луцького окружного суду, М.О. Воробйов – повітовим членом Вітебського окружного суду по Люцинському повіту, А.А. Бондарев – у складі Києво-Радимисльського повітового у чиншових справах присутствія, М.В. Треєров – в. о. судового слідчого 4 дільниці м. Київ.

Зафіксовано за документами, що тринадцять осіб до свого призначення на посаду члена вже працювали у Ніжинському окружному суді: О.І. Ришков – судовим слідчим, В.Я. Макаров – повітовим членом окружного суду по Ніжинському повіту, В.А. Орлов, І.Ф. Дараган, Ф.К. Меленевський, Л.П. Лебедзієвський, М.А. Кутневич – товаришами прокурорів, М.І. Наголкін – повітовим членом окружного суду по Конотопському повіту, Н.М. Скорина – міським суддею 1 дільниці м. Ніжин, П.Ц. Аладжалов – почесним мировим суддею по Ніжинському повіту, П.В. Стефанович – повітовим членом окружного суду по Борзнянському повіту, А.І. Техановський – міським суддею 2 дільниці м. Ніжин, С.А. Никипорець – повітовим членом окружного суду 2 дільниці Конотопського повіту.

За свою службу члени отримували виплати (утримування) – жалування, столових та квартирних коштів. На 1874 р. вони отримували 1200 рублів жалування, 500 рублів столових, 500 рублів квартирних. Станом на 1904 р. утримання досягало 2200 рублів. Члени суду, окрім цих коштів, отримували додаткові жалування у розмірі 450–500 рублів, надбавку (450 рублів), а також їм виділялися кошти на канцелярські витрати близько 500 рублів.

За формулярними списками 24 осіб вдалося успішно встановити їх термін перебування на посаді члена Ніжинського окружного суду. Так, до року пропрацювали Ф.В. Горбачов, П.Ц. Аладжалов; до 2 років – О.М. Щербачов, М.О. Розов, М.О. Воробйов; від 2 до 5 років – М.В. Рождественський, А.А. Бондарев, М.О. Дмитрієв-Мамонов, П.Ф. Рождественський, П.В. Стефанович, І.Ф. Дараган; від 5 до 10 років – О.М. Лазаревський, В.Я. Макаров, Л.І. Попель, Ф.Е. Барон-Роп, В.С. Висоцький, М.В. Треєров, І.А. Дейкун, Л.П. Лебедзієвський; від 10 до 16 років – В.А. Орлов, А.Л. Диновський, П.Д. Каменцев, М.І. Наголкін; понад 28 років – С.І. Кулжинський. Серед поданого перелік у 12 виявлений службовий рух. Так, були прийняті на посаду товариша голови окружного суду: Радомського – О.М. Щербачов, Ніжинського – М.О. Воробйов, Курського – О.М. Лазаревський, Уманського – Ф.Е. Барон-Роп,

Нижньогородського – А.Л. Диновський, Ризького – П.Д. Каменцев; на посаду члена окружного суду: Київського – М.В. Рождественський, П.Ф. Рождественський, П.В. Стефанович, В.А. Орлов, Мінського – І.Ф. Дараган.

Схвалення роботи правників офіційною владою підтверджувалося їхніми нагородами, послужними досягненнями згідно з Табелем про ранги. Так, 7 членів отримали IV чин «дійсного статського радника»: П.Ц. Аладжалов, А.А. Бондарев, Ф.В. Горбачов, С.І. Кулжинський, Л.П. Лебедзієвський, М.І. Наголкін, О.І. Ришков; 11 посадовців – V чин «статського радника»: А.Л. Диновський, М.А. Кутневич, В.Я. Макаров, Ф.К. Меленевський, С.А. Никипорець, Р.З. Остапюк, М.В. Рождественський, Н.М. Скорина, А.І. Техановський, М.В. Треєров, О.І. Штейнберг.

За архівними матеріалами вдалося ідентифікувати нагороди 31 особи. Вони отримували ордени Св. Володимира I, III, IV ступенів, Св. Анни II, III ступенів, Св. Станіслава I, II, III ступенів, медалі: «У пам'ять імператора Олександра III», «У пам'ять 300-річчя царювання дому Романових», «У пам'ять війни 1853–1856 рр.», «За захист Севастополя», «За працю у першому загальному переписі населення», «За підкорення Західного Кавказу»; знаки: «За введення в дію Положення 19 лютого 1861 р.», «Червоний Хрест», «Олександрівської військово-юридичної академії», «За поземельний устрій державних селян», хрест «За службу на Кавказі», хрест «У пам'ять битності у 4-му Стрілецькому Імператорському Фамілії полку», відзнаку «За бездоганну службу».

Висновки. Отже, за архівними матеріалами ідентифіковано 36 членів Ніжинського окружного суду. У 17 випадках вдалося встановити походження членів. Так, географія була різноманітна, однак переважали вихідці із Чернігівської, Ковенської, Курської губерній. З'ясовано, що центром постачання юридичних кадрів у судову систему імперії загалом та до Ніжинського окружного суду зокрема на початку його роботи був Імператорський Московський університет, а з 1901 р. більшість посадовців закінчила Імператорський університет Св. Володимира в Києві. Більшість ідентифікованих осіб були дворянського походження, православною віросповідання, але виявлено і римо-католицького, вірмено-григоріанського, євангелістсько-лютеранського, лютеранського. З'ясовано, що 22 посадовці (61%) до призначення на посаду члена Ніжинського окружного суду працювали в інших інституціях, а 14 осіб (39%) вже були у штаті Ніжинського окружного суду. На початку ХХ ст. збільшується оплата праці, а тому влада покладала надії на суддів як опору самодержавства. Схвалення роботи правників офіційною владою підтверджувалося їхніми послужними досягненнями згідно з Табелем про ранги: 7 членів отримали IV чин «дійсного статського радника», 11 – V чин «статського радника». За сумлінну працю посадовці отримували нагороди.

Джерела та література

Василенко М.П. Памяти В.В. Тарновского, А.М. Лазаревского и Н.В. Шугурова. *Киевская старина*. 1902. Т. 78. С. 282–292.

Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжин (далі – ВДАЧОН). Ф. 358. Оп. 1. Спр. 311.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 333.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 347.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 348.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 352.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 368.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 383.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 395.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 398.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 408.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 419.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 441.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 453.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 461.

ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 466.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 472.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 476.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 479.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 507.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 511.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 519.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 537.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 567.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 593.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 608.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 625.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 627.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 641.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 692.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 710.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 717.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 718.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 731.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 747.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 773.
 ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 798.

Воронов В.І. Науковий доробок О.М. Лазаревського в галузі археології, джерелознавства та історіографії : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Дніпропетровськ, 1996. 223 с.

Ворончук І.О. Олександр Лазаревський і дискусія щодо чинників закріпачення селянства Лівобережної України. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2022. С. 284–296. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2022.54.11614>.

Луговий О.М. Просопографія в історичному дослідженні : методичні вказівки до спеціального курсу. Одеса: Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, 2020. 32 с.

References

Vasylenko, M.P. (1902). Pamyati V.V. Tarnovskogo, A.M. Lazarevskogo i N.V. Shugurova [In memory of V.V. Tarnovskiy, A.M. Lazarevskiy and N.V. Shugurov]. *Kyevskaya starina* – Kyiv Antiquity, 78, 282–292.

Viddil zabezpechennia zberezhenosti dokumentiv Derzhavnoho arkhivu Chernihivskoi oblasti v m. Nizhyn (dali – VDACHON). F. 358. Op. 1. Spr. 311.

VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 333.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 347.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 348.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 352.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 368.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 383.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 395.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 398.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 408.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 419.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 441.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 453.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 461.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 466.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 472.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 476.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 479.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 507.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 511.
 VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 519.

VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 537.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 567.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 593.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 608.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 625.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 627.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 641.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 692.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 710.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 717.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 718.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 731.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 747.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 773.
VDACHON. F. 358. Op. 1. Spr. 798.

Voronov, V.I. (1996). Naukovyi dorobok O.M. Lazarevskoho v haluzi arkheohrafii, dzhereloznavstva ta istoriohrafii [Scientific achievements of O.M. Lazarevskii in the field of archeography, source studies and historiography]. Candidate's thesis. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

Voronchuk, I. (2022). Oleksandr Lazarevskiy i dyskusiiia shchodo chynnykiv zakripachennia selianstva Livoberezhnoi Ukrainy [Oleksandr Lazarevskiy and discussion on the factors of serfdom in the Left-Bank Ukraine]. Visnyk of the Lviv University. Series History – Bulletin of Lviv University. Series History, 54, 284–296 [in Ukrainian].

Luhovyi, O.M. (2020). Prosopohrafiia v istorychnomu doslidzhenni: metodychni vkazivky do spetsialnoho kursu [Prosopography in historical research: methodological guidelines for a special course]. Odesa: Odeskiy nats. un-t im. I.I. Mechnykova [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 19.08.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 20.09.2023 р.*